

ترجمه‌های قرآن کریم به زبان آلبانیایی*

پروفسور دکتر گازمند اشپوزا

قرآن که شامل تمامی مضامین کتب آسمانی است، بیش از هر کتاب دیگری در میان مسلمانان آلبانی طرفدار دارد. نسخه‌های خطی قرآن کریم که امروزه در آلبانی نگهداری می‌شود، و انتشار مکرر متن عربی قرآن کریم و نیز ترجمه آن به زبان آلبانیایی و زبان‌های دیگر، گفته فوق را به اثبات می‌رساند.

فهرست جهانی ترجمه‌های قرآن کریم که به سال‌های ۱۵۱۵ تا ۱۹۸۰م مربوط می‌شود، توسط مرکز تحقیقات تاریخ، هنر و فرهنگ اسلامی (اوسیکا)^۱ به سرپرستی پروفسور دکتر اکمل الدین احسان اوغلو، در سال ۱۹۸۶ در استانبول به چاپ رسید. این کتاب اطلاعاتی درباره کتاب‌های منتشر شده در آلبانی قبل از جنگ جهانی دوم، نیز ارائه می‌دهد و منبع بسیار خوب و ارزشمندی برای تحقیقات بیشتر در زمینه فرهنگ جهانی به شمار می‌رود. نگارنده برای بسط تحقیقات خود درباره ترجمه‌های کامل و یا ناقص از قرآن کریم در آلبانی و کشورهایی که آلبانیایی‌ها در آن زندگی می‌کنند از این کتاب استفاده فراوان برده و داده‌های

*. اصل این مقاله در مجله مرورید (PERLA "Revisa") شماره ۱-۲، سال ۱۹۹۸ به چاپ رسیده، و ترجمه فارسی آن توسط نمایندگی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تیرانا، در اختیار مرکز ترجمه قرآن مجید قرار گرفته است.

1. The Research Centre for Islamic History, Art and Culture (IRCICA)

خود را در این باره تکمیل نموده است. البته مراکز علمی و انتشاراتی کوزوو و دیگر جاهایی که آلبانیایی‌ها در آن زندگی می‌کنند، در انجام این تحقیق به ما کمک می‌کنند. آلبانیایی‌ها از دیر زمان به شناخت مستقیم آیات مقدس قرآن علاقه‌مند بوده‌اند. همچنین تلاش‌های بسیاری از سوی روشنفکران مسلمان برای به ثمر رسیدن این کار از دیر زمان شروع شده بود. شمس‌الدین سامی فراشری نیز به کار ترجمه قرآن به زبان ترکی پرداخته بود، ولی دولت عثمانی چاپ آن را ممنوع کرد و بخش‌های ترجمه شده را از بین برد.

نخستین ترجمه قرآن کریم به زبان آلبانیایی، توسط یک آلبانیایی مسیحی صورت پذیرفت، که این کار به اواسط دهه دوم قرن جاری مربوط می‌شود. شاید تعجب آور باشد، ولی نخستین مترجم این کتاب مقدس که تا کنون شناخته شده است یک آلبانیایی مسیحی ارتدکس به نام *ایلو میتکو چافززی*^۱ (۱۸۶۲-۱۹۶۴) است. او نخستین کسی است که بخشی از قرآن کریم را به زبان آلبانیایی ترجمه کرد و برای این کار از ترجمه انگلیسی *جرج سیل*^۲ استفاده نمود. وی توانست بخش اول ترجمه را در سال ۱۹۲۱ در رومانی چاپ کند. مترجم - همان گونه که خود اظهار داشته - این کار را برای هموطنانش در امریکه، انجام داده است. در حالی که بخش دوم این کتاب پس از ۶ سال، یعنی در سال ۱۹۲۷ در شهر کورچا - واقع در جنوب شرقی آلبانی - به چاپ رسید. او در مقدمه چاپ اول، ضمن اشاره به انگیزه خود از ترجمه و چاپ قرآن کریم می‌نویسد: «بگذار از کتاب‌های مذهبی برای حل مشکلات ملی خود استفاده کنیم. ما نباید باعث ضعف احساسات روحی خود شویم. باید با تعصب مذهبی مبارزه کرد تا این تعصب از قلب آلبانیایی‌ها که کشور آلبانی را آزاد و جزو کشورهای متمدن می‌خواهند، بیرون رود». *ایلو میتکو چافززی* نه تنها در اندیشه، بلکه در عمل نیز ثابت کرده است که از همزیستی و حسن تفاهم میان پیروان مذاهب مختلف در میهن خود، برداشتی وسیع و نوین دارد. او با توجه به تلاش گسترده دشمنان آلبانی و سرویس‌های جاسوسی آنان در راه بهره‌برداری از مذاهب مختلف به عنوان وسیله‌ای برای جدا ساختن مردم از یکدیگر و جلوگیری از آزادی و پیشرفت آنان، اقدام به ترجمه قرآن کریم کرد. البته این کار سنگین نیاز به جرأت و جسارت زیادی داشت.

این نویسنده مسیحی بابینشی عمیق در کار خود، همواره از این عقیده دفاع می‌کرد که

1. Ilo Mitkë Qafëzezi.

2. George Sale.

اسلام به عنوان دین اکثریت مردم آلبانی - که هموطنان وی به شمار می آیند - برخلاف ادعای برخی مغرضان، مانع پیشرفت و رشد آنان و کشورشان نیست. او با این کار نشان داد که نه تنها خواهان وحدت ملی آلبانیایی ها بدون توجه به عقاید مذهبی آنهاست، بلکه خود نیز برای رسیدن به این هدف تلاش می کند.

ترجمه **ایلو میتکو چافززی** که به عنوان نخستین ترجمه قرآن به زبان آلبانیایی در سال های ۱۹۲۱-۱۹۲۷ انجام شد، با آن که از نظر متن و از جهت تبیین مفاهیم قرآنی چندان درخشان نیست، ولی در میان دیگر ترجمه های قرآن کریم به زبان آلبانیایی از شایستگی هایی برخوردار است، و این موضوع که یک هموطن مسیحی اقدام به این کار کرده است ارزش آن را بیشتر می کند. این ترجمه برای اثبات بردباری دینی آلبانیایی ها در گذشته زمان شاهی زنده، و برای نشان دادن حرکت دموکراتیک آنان صرف نظر از عقاید مذهبی، سندی همیشه جاودان خواهد بود؛ چنان که نشانگر اعتقاد مسیحیان نسبت به مسلمانان و توانایی مردم آلبانی در پیشبرد همه جانبه مسائل اجتماعی و فرهنگی نیز هست.

□ نخستین تلاش برای ترجمه علمی قرآن کریم

پس از اعلام استقلال و تحکیم دولت آلبانی، علاقه به ترجمه قرآن به زبان آلبانیایی بیشتر گردید، و با گسترش آموزش به زبان آلبانیایی ضرورت چنین ترجمه ای بیشتر احساس شد. نخستین کنگره اسلامی آلبانیایی این نیاز را به طور رسمی اعلام نمود. این برخورد، نتیجه تأثیر عملی اقدامات کمال آتاترک در ترکیه نبود، بلکه نشانگر علاقه و توجه مردم مسلمان آلبانی به رشد اعتقادی خود بر اساس مصالح ملی و معاصر بود.

در رأس این تلاش ها، کوشش شخصیت های روحانی برجسته ای همچون **حافظ علی کورچا** و **حافظ ابراهیم دالیو** در زمینه شناخت اسلام قرآن داشت. حافظ علی کورچا تقریباً همزمان با **ایلو میتکو چافززی** ترجمه ۳۷ آیه و دو سوره از قرآن را در سال ۱۹۲۶ در شهر اشکودرا به چاپ رساند. همچنین در سال ۱۹۲۹ سوره یاسین با ترجمه **شوکت موکا** با نام مستعار اشکودرانی (اشکودرایی) در همان شهر چاپ شد. ترجمه دیگری نیز از سوره یاسین که در اشکودرا به چاپ رسیده و سال چاپ آن معلوم نیست، می تواند متعلق به همین مترجم باشد.

از این تلاش ها که در راستای ترجمه قرآن کریم به صورت اجزای پراکنده شکل گرفت

ترجمه‌های قرآن کریم به زبان آلبانیایی □ ۲۵

چیزی نگذشته بود که ترجمه‌ای کامل همراه با تفسیر به قلم **حافظ ابراهیم دالیو** تحت عنوان «مفاهیم قرآن کریم» در سه جلد و چند جزوه در سال‌های ۱۹۲۹، ۱۹۳۰، ۱۹۳۱ و ۱۹۴۲ به چاپ رسید. این ترجمه نه تنها یک ترجمه کامل به شمار می‌آید، بلکه کاری است که توسط یک اسلام شناس معروف و یک مفسر ماهر در حوزه اندیشه قرآنی صورت گرفته است. این واقعیت که نخستین چاپ قرآن به زبان آلبانیایی حدود پانزده سال به طول انجامید، نشان می‌دهد که چه اندازه مترجم آن جدیت و دقت نظر داشته است.

در کنار ترجمه کامل **حافظ ابراهیم دالیو** از قرآن، ترجمه‌های جزئی دیگری مانند ترجمه **عبدالله زمبلاکو**، که در سال‌های ۱۹۳۰ و ۱۹۳۴ در شهر کورچا منتشر شده است قرار دارد. همچنین آقای **فرید ووکوپولا** بخش‌هایی از قرآن را از زبان فرانسه به زبان آلبانیایی ترجمه کرده است. تفسیر کتاب مقدس مسلمانان نیز کم نبوده است. بررسی و تحقیق درباره چنین کارهای ارزشمندی ضرورت بسیار دارد. اتفاقی نیست که ترجمه و چاپ قرآن کریم به زبان آلبانیایی توسط **ابراهیم دالیو**، درست پس از نخستین کنگره اسلامی آلبانی در سال ۱۹۲۳ انجام شد، اگر چه این ترجمه با تأخیر به چاپ رسید و علت آن عدم تجربه در این زمینه بوده است. برخلاف **ایلو میتکو چافززی**، متخصصین واقعی مانند **حافظ علی کورچا** و به خصوص **حافظ ابراهیم دالیو** با احساس مسئولیت بالا و با آگاهی از مشکلات فنی ترجمه قرآن کریم به این کار همت گماشتند. اما به نظر می‌رسد که مترجمان بعدی قرآن چندان که لازم است دقت در ترجمه و تفسیر را مد نظر نداشته‌اند.

چاپ‌های کامل و جزئی قرآن پس از جنگ جهانی دوم مطالعات فرهنگی

نخستین ترجمه کامل قرآن کریم به سال ۱۹۸۵ در پریشینا توسط **فتی مه دیو** انجام شد. بعد از آن، ترجمه شریف احمدی است که در سال ۱۹۹۰ در چند کشور عربی، و در سال ۱۹۹۲ در ژم تجدید چاپ شده است. این ترجمه در سال ۱۹۹۲ در قاهره، و در سال ۱۹۹۳ در اسلام آباد و اخیراً در مدینه چاپ گردیده است. در کنار آنها ترجمه‌های کامل دیگری از قرآن نیز وجود دارد. در ضمن، چاپ ترجمه‌های اجزای قرآن نیز ادامه داشته است.

سه ترجمه نامبرده طی ده سال گذشته و به خصوص طی پنج سال اخیر بارها تجدید چاپ شده‌اند. این ترجمه‌ها نه تنها عقب ماندگی‌هایی را که در این زمینه مهم فرهنگی به ارث رسیده بود جبران می‌کنند، بلکه نیازهای فراوانی را که از ناحیه تعطیلی مؤسسات مذهبی و

ممنوعیت اعتقادات و مراسم دینی در طول دهه ۶۰ در آلبانی پدید آمده بود نیز برمی آورند. تحقیقات بعدی می تواند داده های جدیدی را در رابطه با تلاش هایی که در گذشته برای ترجمه قرآن کریم صورت گرفته است ارائه کند. در رابطه با نشر منابع گوناگون اسلامی به زبان آلبانیایی (که در میان آنها ترجمه قرآن جایگاه خاصی دارد) باید توجه بیشتری جهت روزآمد کردن زبان در این ترجمه ها مبذول گردد. دیگر پذیرفته شده است که با ترجمه قرآن به زبان آلبانیایی کاری بسیار عظیم و مفید انجام شده و بدین سان زبان آلبانیایی با زبان ها و فرهنگ های بزرگ بشریت رابطه برقرار نموده است.

